

Kırsal Turizmin Ekonomik- Sosyal ve Çevresel Etkileri

Esra KADANALI¹

Şekip YAZGAN²

¹ Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü, AĞRI

² Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, AĞRI

Özet

Kırsal turizm, tarımsal faaliyetlerin olduğu kırsal alanlarda tarım faaliyetlerinin yanı sıra yerel istihdamın teşvik edilmesi, refah seviyesinin yükseltilerek kırsal kalkınmanın sağlanmasında bir araç olarak değerlendirilmektedir. Kırsal turizm bölgenin doğal kaynaklarına ve yerel halkın yaşam biçimine göre şekillenen ve kırsal kalkınmanın sürdürülebilirliğine katkı sağlaması nedeniyle desteklenen bir sektör haline gelmiştir. Bölgenin kalkınmasına ekonomik anlamda katkı sağlamasıyla birlikte çevresel ve sosyo-kültürel etkileri de önem arz etmektedir. Bu çalışmada kırsal turizmin gelişmesinin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel etkilerinin önceki çalışmalardan derlenerek ortaya koyulması amaçlanmıştır

Anahtar Kelimeler: Kırsal turizm, Ekonomik etki, sosyal etki, çevresel etki.

Economic, Social and Environmental Impacts of Rural Tourism

Abstract

Rural tourism is considered as an instrument to promotion of local employment, the provision of rural development as a means of raising the level of welfare. Rural tourism is shaped by the natural resources of region and the lifestyle of local people. It is supported because of contributing rural development's continuity. Contribution to the region's development by providing economic sense, with the environmental and socio-cultural impacts are also significant. In this study was aimed to display the development of rural tourism impacts on the economic, socio-cultural and environmental. These informations were compiled from previous studies.

Key Words: Rural Tourism, economic impact, social impact, environmental impact.

1. GİRİŞ

Küreselleşen dünyada yaşanan sosyal, ekonomik ve teknolojik değişimler turizmin tanımını da ve kapsamında da değişime neden olmuştur. Değişimin nedenleri, insanların deniz kıyısında, kalabalık, dinlenmekten uzak tatil geçirmeleri ile birlikte doğaya kırsal hayata yönelik tatil arayışları etkili olmuştur. Bu değişim bir alternatif turizm şekli olan kırsal turizm kavramını gündeme getirmiştir. Kırsal turizm kişilerin doğal ortamlarda dinlenmek ve değişik kültürlerle bir arada olmak amacıyla bir kırsal yerleşmeye gidip, orada konaklamaları ve o yöreye özgü etkinlikleri izlemeleri ya da katılmalarıyla gerçekleşen bir turizm türüdür (Soykan, 1999).

Dünyanın her yerinde hızla büyüyen ve gelişen bir sektör olmaya başlayan kırsal turizm, günümüzde tarımsal ve hayvansal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelerde bu faaliyetlerin turizm açısından bir arz kaynağı olarak kullanılması şeklinde gerçekleşmektedir (Uçar vd. 2010).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kırsal turizm ekonomik ve sosyal faaliyetleri geliştirdiğinden desteklenen bir sektör durumundadır. Özellikle geleneksel tarımın azaldığı yerlerde işsizliğin azaltılmasında ve gelir kaynağı sağlaması bakımından teşvik edilmektedir.

Kırsal turizm, kırsal alanlarda insanların eğlenme, dinlenme ve boş zamanlarını değerlendirme amaçları için ayrılmış ve düzenlenmiş alan ve yapıların görünümüdür. Piknik ve kamping alanları, plajlar, motel, otel ve tatil köyleri kırsal turizm kapsamına girmektedir. Bu alanlar ve yapılarının bilinçli bir planlama ile doğa içinde eritilmeleri, doğa ile bir bütünlük oluşturmaları gerekmektedir. Bu açıdan aşırı kullanım ya da bu alanlara fazla yüklenme, hem yararlananlar hem de çevre doğal etmen ya da özellikleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Koç ve Şahin 1999). Bahsedilen nedenle kırsal turizmin belirli ilkeler çerçevesinde sürdürülmesi gerekmektedir. Kırsaldaki turizmin ilkeleri; yararlanma, gelişim, tasarım, kırsal ekonomi, koruma ve pazarlama olmak üzere 5 ana başlık altında özetlenebilir (Tarlak., 2007). Söz konusu bu ilkeler kırsal alanların korunarak kullanımına rehber olma özelliği taşımaktadır. Bu rehberlik tüm dünyada kırsal alanlara yönelen ve her geçen gün artan ilginin getireceği olumsuzlukların giderilmesi açısından da son derece önemlidir (Tarlak vd., 2007). Doğal güzelliklerini, kıyılarını, denizlerini, tarihsel ve kültürel değerlerini, hatta kentlerini bile turizmde pazarlayan ülkeler, kırsal coğrafi ortamların ayrılmaz birer parçası olan kırsal yerleşmelerini de turizmde

değerlendirmeye çalışmaktadır. Ülkelerin bazıları kıyılardaki yoğun baskıyı azaltmak üzere kırsal turizme yönelirken, bazıları da iç göçü önlemede, bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltmada bu turizm türüne başvurmaktadır. Bir kısmı ise turizme sunabilecekleri ortamların sınırlı olması nedeniyle gelir getiren yeni bir kaynak olarak kırsal turizmi benimsemektedirler (Soykan, 2000).

Kırsal kesim ile kentler arasında gerek gelir düzeyi ve gerekse yaşam koşulları açısından kentler lehine önemli farklar oluşması ve bu farkların giderek derinleşmesi, kırsal alanların kalkınmasını hızlandırıcı yeni model ve yaklaşımların sürekli olarak gündemde olmasına neden olmaktadır.

Sonuç olarak, kırsal kesimdeki çiftçilerin gelirlerinin artırılması ve sonuçta kır-kent arası gelir farklılığının azalması, kırsal alanlardan kente göçün önlenmesi, kırsal alandaki insanların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğaya özlem duyan turistlerin doğayla bütünleşmesinin sağlanması amacıyla kırsal turizm, yeni bir turizm türü olarak ortaya çıkmıştır (Hacıoğlu ve ark., 2008). Bu çalışmada kırsal turizmin gerekliliğinin ekonomik, sosyal ve çevresel etkileri değerlendirilmiştir.

2. EKONOMİK ETKİLERİ

Turizm yüksek işsizlik seviyesi olan ülkelerde, kalkınma için, iş yaratan model olarak görülmektedir. Turizm, kırsal alanda yaşayanların gelirlerinin arttırılması, yaşam koşullarının iyileştirilmesi alanında önemli sürdürülebilir gelir kaynaklarından biri olarak değerlendirilmektedir (Esengün, 2002). Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerler kırsal turizm açısından büyük önem taşımaktadır. Kırsal turizm, bu potansiyele sahip olan yöreleri turizme açmak ve tarım dışı istihdam alanları açmak bakımından önem kazanan alternatif bir ekonomik faaliyettir (Yosmaoğlu ve Ergin, 2003). Kırsal turizmin kırsal yörelere ekonomik açıdan yaptığı olumlu etkiler içerisinde en önemli olanı gelir yaratma etkisidir. Turizmin bir tüketim olma özelliğinden dolayı yerli ve yabancı turistlerin seyahat amacıyla gittikleri kırsal alanlarda konaklama, yeme- içme, kırsal aktiviteler, ulaşım, alış- veriş, yöresel el sanatları, ve otantik yiyecekler gibi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları harcamalar kırsal alanlarda yaşayanların gelirlerinin artmasına neden olmaktadır. Meydana gelen bu artış bir yandan yörede yaşayanların gelir ve refah seviyelerini yükseltirken diğer yandan turist kabul eden kırsal yörenin alım gücünü yükselterek yeni turistik yatırımlar yapabilme potansiyelini arttırmaktadır (Uçar vd., 2010).

Kırsal turizm yöre halkına çeşitli şekillerde gelir kaynağı oluşturmaktadır (Soykan, 1999):

- Tarım ürünlerine ek talep doğacağından tarım üreticileri için ek piyasa doğmasına neden olacaktır.
- Turistik mal ve hizmet sektörü ile kamu hizmetlerinin çoğalması hem kişisel hem de kamu gelirlerini artırır.

- Kırsal yörelerde el ve ev sanatları gelişir esnaf ve sanatkar sayısı artar, ek gelirler çoğalır.

- Konaklama, yeme, içme vb. ile ilgili tesislerin artması istihdam ve ücret gelirlerini artırır.

- İnşaat sektörü geliştiği için ona bağlı yan sektörler ve gelirler artar.

Son zamanlarda kırsal kalkınma uzmanları tarafından kırsal turizm kırsal alanların kalkındırılmasında yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Akça vd., 2002). Kırsal turizmin kırsal kalkınmaya etkisi daha çok yöredeki tarihi- doğal-kültürel yapı, deniz etkisi, kıyı yapısı ve tarımsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasıyla orantılıdır. Günümüzde kırsal turizme dayalı kalkınma, kırsal girişimcilerin varlığıyla birlikte daha iyi çalışmakta ve kırsal alanda tarımla geçinene insanlara ikincil bir gelir kaynağı sağlamaktadır (Soykan, 2000). Böylece alternatif gelir kaynağı oluşturarak kırsal bölgelerin kalkınması ile ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Kırsal turizmin gelişmesi ile kırsal yöredeki kadınların aile içerisindeki rollerinin değişmesi ve kadının çalışma yaşamına daha aktif olarak katılmasının kolay ve hızlı olabileceği düşünülmektedir (Akça vd, 2002).

Kırsal turizm arz potansiyeline sahip yörelere yönelik turizm talebinin artması turistik yatırımların da artmasına yol açmaktadır. Yerli ve yabancı turistlerin kırsal alanlara gelmeye başlaması ve buralarda önemli harcamalarda bulunmasıyla ekonomik ve sosyal olayların ortaya çıkması kamu ve özel girişimcileri buralarda yeni veya ilave turistik yatırımlar yapmaya sevk etmektedir (Uçar vd., 2010).

Kırsal alanlarda gerek tarımsal etkinliklerle uğrasan ve gerekse uğraşmayan ailelere kırsal turizm yoluyla ek gelir sağlamak mümkündür. Çünkü kırsal turizmde konaklama ve diğer hizmetler çoğunlukla küçük aile işletmelerinde ya da kır otellerinde gerçekleştiğine göre, aile bireylerinin hepsine iş olanağı doğmaktadır (Soykan, 2000). Kırsal turizmin gelişmesi ile kırsal alanlardaki kadınların aile içi rollerinin değişmesi ve kadının çalışma yaşamına daha etkin olarak katılması kolaylaşmıştır. Dağlık bölgeler gibi tarımsal üretim yapılacak arazi açısından marjinal sınırlara ulaşmış alanlarda yaşayan kırsal halka yeni iş olanakları yaratarak kırdan kente göçün azaltılması/ önlenmesi ve yerinde istihdam sağlanmasın da etkili olabilmektedir (Akça vd., 2002).

Kırsal turizm aktivitesi içerisinde köy düğünleri, yöresel el sanatları, yemekler ve sporlar gibi faaliyetlerin yer alması kırsal ekonominin geliştirilmesinin yanı sıra bölgenin tanıtılması açısından da büyük önem taşımaktadır.

3. SOSYAL ETKİLERİ

Değer sistemlerinde, kişisel davranışlarda, aile ilişkilerinde, ortak yaşam tarzlarında, güvenlik düzeyinde, ahlak kurallarında, geleneksel törenlerde ve toplum örgütlenmesinde yarattığı değişimler turizmin sosyo-kültürel etkileridir. Kırsal turizm de bireyler ve toplum

üzerinde çeşitli sosyo-kültürel etkiler yaratmaktadır (Ahişapoğlu, 2006). Turistler gittikleri yöredeki yaşam biçiminden, yöre halkı da turistlerin yaşam biçiminden etkilenmekte, bu durum yöre halkının yaşam biçiminin değişmesi ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca değişik düşünce değer ve yaşam biçimlerine sahip kimselerin turist ve yöre halkı olarak ilişkide bulunması "turist ve yöre halkı" ilişkisi adı verilen bir toplumsal ilişki biçiminin doğması ile sonuçlanmaktadır. Böyle bir ilişki, çeşitli biçimler alabilmekte; katılan bireyler için itici ya da çekici sonuçlara yol açabilmektedir (Ahişapoğlu, 2006). Yöre halkı ve turist arasındaki etkileşim özellikle aile kurumu üzerinde etkili olmaktadır.

Kentte yaşayan insanların kırsal alanları ziyareti sonucu her iki kesim arasında bilgi akışı sağlanabilmektedir. Bunun sonucunda kırsal alandaki halk için yeni şeylerin öğrenilmesi, yeni insanlar tanıma ve dışa açılma; turistler için ise kırsal aile ile birlikte yaşama, yeni dost edinme ve farklı hayat görüşüne sahip olma gibi faydalar sağlayabilmektedir (Akça vd.2002). Kentte yaşayanların kırsal hayatı yerinde görmesi sonucu kırsal hane halkının problemlerinin fark edilmesi şeklinde çözüme kavuşturulması sağlanabilir. Kırsal turizmin gelişmesi ile kırsal yöredeki kadınların aile içerisindeki rollerinin değişmesi ve kadının çalışma yaşamına daha aktif olarak katılması kolay ve hızlı olabilecektir. Kentte yaşayan insanların kırsal alanları ziyareti sonucu her iki kesim arasında bilgi akışı olabilir. Bunun sonucunda kırsal alandaki halk için yeni şeylerin öğrenilmesi, yeni insanlar tanıma ve dışa açılma; turistler için ise kırsal aile ile birlikte yaşama, yeni dost edinme ve farklı hayat görüşüne sahip olma gibi faydalar sağlanabilir. (Esengün vd., 2002).

Kırsal turizmin gelişmesi sonucunda yörede, kalkınma hızı ile nüfus artış hızı arasında ki dengesizliğin sebep olduğu iç göçler, turizm nedeniyle azalacak veya yer yer duracaktır. Bu süreç kentlerdeki gece konutlaşma ve çarpık kentleşme sorunlarının çözümüne de olumlu bir katkı sağlayacaktır (Uçar, 2010).

Kırsal turizmin uluslararası ilişkiler açısından yararları ise uluslararası, bölgelerarası ve kültürlerarası anlayış ve hoşgörüyü artırması şeklinde ifade edilebilmektedir (Sertkaya, 2001). Ekstra ziyaretçi çekerek, bölgenin yerel gelişim süreci içinde gelişimini teşvik etmekte ve bölgeye katkı sağlamaktadır (Sertkaya, 2001).

Ayrıca turizmde yer almak istenilip istenilmediği veya nasıl yer alınmak istenildiği konularında halkın katılımı önemlidir (Erdoğan ve Yağcı, 2011). Yöre halkının, turistlerle kuracakları ilişkilerde, kırsal turizm faaliyetlerine ilişkin düşüncelerinin dikkate alınması gerekmektedir. Çünkü kırsal turizmden beklenen faydanın sağlanması, yöre halkının yaklaşımı ile gerçekleşmektedir. Turistlerin her türlü hizmette belirli bir kalite aramaları yerli halkın da hayat standartlarının yükselmesine yol açmaktadır. Turizm, altyapı, konut ve çalışma şartlarının iyileştirilmesine neden olacağından,

bu olumlu gelişmelerin yöre halkının da yararına olacağı ifade edilebilmektedir (Soykan,1999).

4. ÇEVRESEL ETKİLERİ

Kırsal turizm, birçok özelliklerinden dolayı, turizm türleri içinde çevre ve kültür ile en uyumlu, olumsuz etkileri en az olan bir turizm türüdür. Konaklamanın, kırsal alanlarda ve çoğunlukla kırsal yerleşmelerin mevcut konutlarında gerçekleştirilmesi, betonlaşma ve arazi tüketimi gibi çevre sorunlarına yol açmamaktadır. Kırsal turizm, yılın dört mevsiminde yapılabilme özelliğinden dolayı, mevsimsel yoğunlaşmaya neden olmamakta ve turistik baskıyı ortadan kaldırmaktadır (Soykan, 2003). Öncelikle turizm, altyapı, konut ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine neden olduğundan, bu olumlu gelişmeler yörede yaşayan halkın yararına olacaktır. Kırsal yörelerin turizme açılmasıyla, yöre insanı, kirli ve kişisiz bir çevrenin pazarlanamayacağı gerçeğini öğrendikten sonra, doğal çevrenin korunmasına özen göstererek, korumanın doğrudan uygulayıcısı olacaktır (Soykan, 1999).

Kırsal turizm sürdürülebilir yerel kalkınma sağlarken doğal ekosistemlerin korunmasını da sağlamaktadır (Ross and Wall, 1999; Sharpley, 2002). Gelecekte turistlerin çevreye daha duyarlı olacakları dikkate alınarak, turizme açılan kırsal alanlarda bozulmamış bir çevre, kısacası doğal flora ve fauna ile kültürel çevre olarak adlandırılan geleneksel mimari tarzın korunması büyük önem taşımaktadır. Bunun için kırsal alanlarda yeni bina inşa etmektense restore çalışmaları ile geleneksel mimari tarz korunarak çevrenin peyzaj açısından daha planlı ve düzenli olması sağlanabilir. Turizmden kazanılan gelirler sonucu kaynakların sürekliliğinin sağlanması amacıyla restorasyon çalışmaları yapılmasıyla birlikte sürdürülebilir turizm politikalarının kabul görmesi sonucu, doğal çevre korunma altına alınacak ve genellikle arkeolojik verilere ilgi duymayan kırsal yöre insanı, turistlerin arkeolojik verilere olan ilgisi karşısında kayıtsız kalmayacaktır (Ahişapoğlu, 2006). Kırsal turizm, ülkede turizmin mekansal dağılımındaki eşitsizliği, özellikle kıyılardaki yoğun baskının ve mirasın kullanımının azalmasına katkıda bulunur. Ancak, kırsal alanların aşırı ve yoğun kullanımı, tarımsal alanları, doğal ve kültürel sit alanlarının tahribine yol açabilir, ekolojik dengeyi bozabilir. Tarımsal ürün deseni değişebilir, verim azalabilir. Ayrıca, kırsal alanların aşırı kalabalık olması, çekiciliklerin azalmasına ve özgünlüğünü yitirmesine (yozlaşmasına) neden olabilir (Soykan, 1999). Bütün bu olumsuzlukların önlenmesi için kırsal turizmin gelişimi mutlaka planlı olmalıdır. Kültürel mirasın korunmasında kırsal turizm önemli bir araç olmaktadır (Özçatalbaş, 2006).

5. SONUÇ

Kırsal turizmin ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel yönden olası etkileri kısaca özetlenirse: Kırsal turizm yer

aldığı bölgede yaşayan yerel halkın ek gelir sağlamasında en önemli faktör olarak ifade edilebilmektedir. Ancak bölgede tarımla uğraşan ailelerin tamamen bu sektörde yoğunlaşması olumsuz etki yaratabilir. Kırsal alanda kadınların çalışma hayatında aktif olarak yer almasının, kırsal turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi ile daha kolay bir şekilde olabileceği düşünülmektedir. Tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı bölgelerde, kırsal kalkınmanın sağlanmasında kırsal turizm faaliyetleri tamamlayıcı bir unsur olarak ifade edilebilmektedir. Kent yaşamının cazibesi ile köyden kente göçlerin artması halinde kırsal turizmin teşvik edilmesi ile göçün azaltılması veya önlenmesi söz konusu olabilmektedir. Kırsal turizm ile kırsal alanda yer alan hizmetlerde ve kalitelerinde artış sağlanabilmektedir. Kırsal alanların turistler tarafından ziyaretiyle kültür alışverişiyle beraber kırsal halkın dışa açılması sağlanabilecektir. Kırsal turizmin teşvik edilmesi ile bölgede yer alan doğal kaynakların korunması hususunda yerel halk daha titiz hareket edecektir. Kırsal alanda yapılan turizm faaliyetleri, kırsal nüfusun yaşadığı problemler için çözüm olarak görülmektedir. Kırsal turizmden beklenen ekonomik, sosyo-kültürel ve çevresel yararların sağlanması için öncelikli olarak yerel halkın gönüllü olması önemlidir. Kırsal turizmin kırsal nüfus tarafından benimsenmesi için bölge halkının yaşam tarzları ve bölgenin özellikleri dikkate alınarak teşvikler sağlanmalıdır. Kırsal alanlarda tarımsal faaliyetlerin temel geçim kaynağı olduğu düşünüldüğünde, turizme yönelik iş olanaklarının teşvik edilmesi ekonomik sorunlar için araç olarak değerlendirilebilir.

6. KAYNAKLAR

- Ahisapoglu, Suhavi, Çeltek, Evrim, Sürdürülebilir Kırsal Turizm, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Akça, H., Esengün, K. ve Saygılı, M. (2002). Kırsal Alanların Kalkındırılmasında Kırsal Turizmin Rolü, Standart Dergisi, sayı, 470, ss. 29-35.
- Çeken, H., Karadağ, L. ve Dalgın, T. (2007). Kırsal Kalkınmada Yeni Bir Yaklaşım Kırsal Turizm ve Türkiye'ye Yönelik Teorik Bir Çalışma. Artvin Çoruh Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi, 8(1), 1-14.
- Erdoğan, N. ve Yağcı, Ö. Sürdürülebilirlik Bağlamında Ekoturizmin Sosyal, Ekonomik Ve Çevresel Etkiler Bakımından Değerlendirilmesi. www.baskent.edu.tr/~nerdogan/bildiriler/yagcierdogan.doc. Erişim tarihi: 2011.
- Esengün, K., H. Akça, Saygılı, M. (2002). Kırsal alanların kalkındırılmasında kırsal turizmin rolü. Standard Dergisi, 470: 29-35.
- Hacıoğlu, N. ve Avcıkurt, C. (2008). Turistik Ürün Çeşitlendirmesi. Nobel yayın no: 1282, Ankara.
- Koç N, Şahin Ş (1999) Kırsal Peyzaj Planlaması. Ankara Univ., Ziraat Fak. Ders Kitabı: 463, Ankara.
- Özçatalbaş, O. (2006). Türkiye'de Kırsal Turizm Potansiyeli ve Geliştirilmesi, Turizm ve Mimarlık Sempozyumu (28-29 Nisan), Bildiriler Kitabı, Antalya s: 272-278.

Ross, S. and Wall, G. (1999). Ecotourism: Towards Congruence Between Theory and Practice, Tourism Management, Vol:20, pp:123-132.

Tarlak, Ş. (2007). Mumcularda Kırsal Turizm Modeli. <http://www.belgeler.com/blg/292q/mumcularda-kirsal-turizm-modeli> Erişim tarihi: 2011

Sertkaya, Ş. (2001). "Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma". Ankara Üniversitesi Fen ilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı. Doktora Tezi (Basılmamış). Ankara.

Sharpley, R. ve Sharpley, J. (1997). Rural Tourism An Introduction. International Thomson Business Press. London.

Sharply, R. (2002). Rural Tourism and the Challenge of Tourism Diversification: The Case of Cyprus, Tpurism Management . Vol:23, pp:233-244.

Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. Kırsal Turizm", **Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 10-Mayıs-Haziran,

Soykan, F. (2000). Kırsal Turizm ve Avrupa'da Kazanılan Deneyim. **Anatolia: Turizm araştırmaları dergisi** sayı: II.

Soykan, F. (2003). Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi İçin Önemi. **Ege Coğrafya dergisi** 1, s: 1-11, İzmir.

Uçar, M., Çeken, H. ve Ökten, Ş. (2010). Kırsal Turizm ve Kırsal Kalkınma: Fethiye Örneği. Detay Yayıncılık, Ankara 2010.

Yosmaoğlu, N. ve Engin, F. (2003). Bolu ili gelişme planı Hizmetler sektörü. www.bolu.gov.tr.